

PII TELAKIVI

Ghanalaisuus saa mennä! Afrikkalaisuus maailmankansalaisuutena

Taiye Selasi, *Ghana ikuisesti* (*Ghana Must Go*, 2013). Suom. Marianna Kurtto. Otava, Helsinki 2013. 400 s.

Missä ghanalaisuus loppuu ja amerikkalaisuus alkaa? Mitä niiden väliin jää? Entä kuinka monta sukupolvea tarvitaan, että identiteetti juurtuu uuteen maaperään? Taiye Selasin esikoisromaani punoo afrikkalaisen siirtolaisuuden olemuksen kertomukseen ghanalais-nigerialaisesta Sain perheestä, jonka tavoite on muuttua länsimaalaiseksi perheeksi.

Kweku Sai on syntynyt savimajaan Ghanan maaseudulla, mutta päätyy kirurgiksi amerikkalaiseen huippusairaalaan. Vaimo Fola taas on kotoisin sisällissodan repimästä Nigeriasta ja uhraa lakiopintonsa suoriutuakseen mahdollisimman hyvin vaimon ja perheenäidin roolia. Esikoinen Olu valmistuu lääkäriksi isänsä jalanjäljissä ja yrittää elää siten kuin hänen isänsä ”olisi pitänyt elää”. Kaksosista Taiwo on poikkeuksellisen lahjakas, kaunis ja varautunut. Kehinde on taiteilija, joka kuulee kaksoissisarensa ajatukset. Nuorin Sadie on epävarma ulkonäöstään ja osaamisestaan, vaikka on vuosikursinsa parhaita Yalessa.

Perheenisän ponnistelut valuvat hukkaan yhden epäonnisen, jo valmiiksi tuhoon tuomitun umpilisäkkeen leikkauksen takia: Kweku menettää työpaikkansa rasmin uhrina. Häpeä menestyneen afrikkalaisen siirtolaisen, lääkärin sekä perheenisän roolin pettämisestä on niin suuri, ettei hän kykene kertomaan irtisanomisestaan perheelleen vaan luikkii oikeusjutut hävittyään takaisin Ghanaan. Siellä rakennuttamansa talon puutarhassa hän kuolee sydänkohtaukseen. ”Poikkeuksellinen kirurgi. Joka sai tavallisen sydänkohtauksen.” (20) Maailmalle ja traumoihinsa sirpaloitunut perhe matkustaa Ghanaan

hautajaisiin kohtaamaan juurensa ja toisensa.

Matka Ghanaan on samalla matka menneisyyteen takaumien ja muistojen välityksellä – jokaisen näkökulmasta vuorotellen. Perheenjäsenet käyvät läpi elämänsä suuria traumoja, ja niitähän isänsä ja juuriensa hylkäämillä lapsilla riittää. Isän kotikyliään matkustaminen on eräänlainen tilinteko juurien (tai juurettomuuden) kanssa.

Suomennos onnistuu välittämään Selasin rönsyilevän ja runollisen tyylin. Sen sijaan romaanin nimen käänös on mielestäni äärimmäisen epäonnistunut, sillä se muuttaa kirjan koko hengen. *Ghana ikuisesti* sopii kyllä kirjan juoneen, vaikuttaahan Ghana epäilemättä ikuisesti isän ja juurien muodossa. Sen sijaan nimisuomennos sotii romaanin rivien välistä luettavaa sanomaa vastaan: kansallisuudet saavat mennä, ghanalaisuuden ei tarvitse olla ikuisesti – *Ghana must go*. Eng-

lanninkielinen nimi on myös iskulause, jota Nigerian hallitus käytti 1980-luvulla häätäessään maasta miljoonia ghanalaisia. Siirtolaisuus, pakeneminen, kodittomuus – nämä mielikuvat johdattavat aivan eri tavalla Sain perheen tarinaan kuin kaunis mielle Ghanasta ikuisesti.

Siirtolaisen rooli menestystarinassa

Kwekua seuraa kaikkialle ”sisäinen kameramies”, joka kuvaa hänen elämäänsä ja valvoo, että mies toteuttaa roolinsa kiitettävästi. ”Tai: sen miehen elämää, joksi hän haluaa tulla ja joksi tullakseen hän lähti pois” (2). Afrikkalaisuuden täytyy loppua, Ghanan ja juurten täytyy väistyä, jotta perhe voi menestyä uusissa rooleissaan suuressa menestystarinassaan. Selasin romaanissa siirtolainen ei elä itselleen. Menestykseen pyrkiessään ihminen ei ole – ainakaan kameramiehensä läsnä ollessa – se mitä hän on, vaan se mitä hän haluaisi olla. Elämä on kutistunut suorittamiseksi.

”He eivät olleet valmiita, he olivat harjoituksissa, tuotanto oli käynnissä, ja jokainen esitti rooliaan teennäisen itsevarmasti ja tuntien stressiä, joka kuuluu sellaiseen esitykseen, joka on kaikille koko ajan läsnä eräänlaisena vaimeana taustäänänenä. Huminana.” (158.)

Milloin päämäärä on saavutettu? Ennen sitä itseisarvoinen elämä ei voi alkaa ja näytelmä loppua. Mutta kukaan ei ole tullut kertoneeksi Sain perheelle, mikä on tarpeeksi: kuinka monta tutkintoa eri huippuyliopistoista täytyy suorittaa tai kuinka suuressa talossa menestyjien kuuluu asua.

Afrikkalaisen maahanmuuttajan on suoriuduttava paremmin kuin ”tavallisten”, asemansa vakiinnuttaneiden ihmisten päästäkseen *samalle* tasolle kuin tavalliset ihmiset. Pyrkivyyden tavoitteena ei olekaan päästä muiden yläpuolelle vaan vain samalle tasolle muiden kanssa, normaaliuuteen. Muut ovat jo siellä valmiiksi, ilman afrikkalaiselta siirtolaiselta vaadittavia ponnisteluja.

Kun menestystarina sitten murentuu, mies on valmis äärimäisiin tekoihin: valehtelemaan ja hylkäämään perheensä. Kohtalo on ironinen, sillä Kwekun menestystahtelmä oli alun perin käsikirjoitettu vain rakkaudesta perhettä kohtaan, halusta antaa perheelle uusi, parempi elämä. Kwekun puhumattomuus ja perheensä hylkääminen on jollain tavalla taustalla kaikissa perheenjäsenten traumaissa. Kirjan lopussa Selasi haluaa sovittaa kaiken: rikkinäinen perhe antaa ja saa anteeksi, lopettaa ikuisen tavoittelun ja on sinut juuriensa kanssa. Selasin ratkaisu olisi voinut olla moniulotteisempi: onnellisten hahmojen lukumäärä romaanin lopussa ei nosta sen laatua.

Afropoliittisuus identiteettinä

Yliopistotutkinnot sekä Oxfordista että Yalesta, äiti Nigeriasta, isä Ghanasta, koti Roomassa – Selasin oma tausta on esikuva Sain perheen lasten maailmankansalaisuudelle ja *afropoliittisuudelle*. Selasi teki tunnetuksi afropoliitti-termin vuonna 2005 julkaistussa lehtiartikkelissaan.¹ Afropoliitin juuret ovat Afrikassa, mutta koulutus, kielitaito ja kulttuuri suuresta maailmasta. Etnisyys voi olla monien alkuperien sekoitus ja toisaalta määritelmäkysymys: ulkonäkö ja ihon tummuusaste on

määrittelijästä ja subjektin minäkuvasta riippuvainen. Kansallisuus on vain pakollinen rivi matkustusasiakirjassa. Identiteetti ei perustu isänmaahan, äidinkieleen, isän kieleen, äidin maahan, yliopiston sijaintiin tai kotiosoitteeseen vaan näiden kaikkien ainutlaatuiseseen yhdistelmään. Kotimaana on globaali maailma, jossa afrikkalaisuus ei ole köyhyyttä, sotaa ja aidsia, kuten se monille länsimaisen median kasvattamille tuntuu usein olevan.

Käynnissä on siis eräänlainen diaspora. Aivovuoto, jossa Afrikan parhaimmisto valuu länteen lääkäreiksi, insinööreiksi, lakimiehiksi tai pankkiireiksi. Selasin kaltaisilla toisen polven siirtolaisilla ei ole enää samanlaista ehdotonta vaatimusta menestykseen kuin Kweku ja Fola Sailla, joten he voivat ottaa riskejä ja suuntautua lääketieteellisen tai oikeustieteellisen koulutuksen sijaan vaikkapa kirjailijoiksi. Heille afrikkalaisuus ei ole enää häpeä, jota täytyy peitellä, vaan päinvastoin eksootinen lisäarvo. Selasi ei olekaan ainoa afropoliittisuudesta ammentava kirjailija. Teemaa on käsitelty myös esimerkiksi nigerialaistaustainen Chimamanda Ngozi Adichie, kenties suorimmin romaanissaan *Kotiinpalaajat*². Adichieta on epäilemättä kiittäminen myös uudesta mallista kirjailijalle, joka on afrikkalaistaustainen, nuori sekä nainen.

Mitä kansallisuus tai kansalaisuus enää merkitsee afropoliitille globalisaation kutistamassa maailmassa? Sain perheelle ei riitä todistus Amerikan kansallisuudesta, sillä he eivät tavoittele keskivertoamerikkalaisen kansalaisuutta vaan huippupapereita Yalesta. Kansanomaisuus ei ole tavoittelistalla – kenties koska mikään *kansa* ei ole heille alun perinkään

oma. Kansallisuuden ja kansalaisuuden ulkopuolella elävät afropoliitit näkevät yhteiskunnat ulkopuolelta, eri tavalla ja usein tarkemmin kuin niitä sisältäpäin tarkastelevat. Ilman etäisyyttä näkö sumenee. Kun on sisäpuolella, silloin *on*, toteuttaa sisäpuolen olemusta. Ulkoa päin voi *katsoa*, tarkkailla ilman *olemisen* tuomaa perspektiiviharhaa. Afropoliitin asema ulkoapäin tarkkailijana on itse asiassa samankaltainen kuin filosofin, joka pyrkii katsomaan maailman ilmiöitä ulkopuolisin silmin. Jo Aristoteles rinnastaa filosofin poliittisesta yhteisöstä irrotettuun *muukalaiseen*. Kenties muukalaisen ulkopuolisuus on ehto muutoksen tarpeen näkemiselle, ja siten afropoliitit toivo Afrikan tulevaisuudelle.

Ghana ikuisesti luo ulkopuolisen katseen yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen tarkkarajaisuuteen. Afropoliittisuutta romaani sen sijaan (hieman paradoksaalisesti) katsoo sisältäpäin. Sain perhe ei kuitenkaan varsinaisesti keskity tarkkailemiseen vaan pyrkii aktiivisesti *olemaan* jotain. Tarkkailija onkin kirjailija itse, joka tarkkailee romaaninsa kautta. Mitä hän näkee? Kenties Afrikan tulevaisuuden, jossa afrikkalaiset itse kirjoittavat oman tarinansa. Eikä siinä tarvitse olla joko nälkiintynyt aids-orpo tai Johns Hopkinsin sairaalan huippukirurgi, vaan suvereeni subjekti, *ihminen* ennen afrikkalaisuutta.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Taiye Tuakli-Wosornu, Bye-Bye Barbar, The LIP Magazine, 3.3.2005. <http://thelip.robertsharp.co.uk/?p=76>
- 2 Chimamanda Ngozi Adichie, *Kotiinpalaajat* (Americanah, 2013). Suom. Hanna Tarkka. Otava, Helsinki, 2013.